

вказувати й те, що вони втягнули в зазначену діяльність неповнолітніх, які перебували в матеріальній чи іншій залежності від них, а також те, що останніх було втягнуто у злочинні групи, у вчинення тяжких, особливо тяжких злочинів, зокрема поєднаних із незаконним обігом наркотичних засобів чи зброї або посяганням на статеву свободу та статеву недоторканність особи.

У зв'язку з наведеним правильне застосування законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, своєчасний та якісний судовий розгляд справ такої категорії є важливим засобом запобігання злочинності.

На підставі викладеного, слід визначити, що кримінальної відповідальності за втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність можуть бути піддані особи, які на час вчинення цих дій досягли вісімнадцятирічного віку.

Статтями Кримінального Кодексу України передбачена відповідальність дорослих осіб за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, це в першу чергу ст. 304 та ч. 3 ст. 300, ч. 3 ст. 301, ч. 3 ст. 302, ч. 3, 4 ст. 303 та ін. Тому вважаємо, що вік кримінальної відповідальності у перелічених вище випадках повинен бути закріплений законодавчо з метою уникнення розбіжностей. На цій підставі пропонуємо: додати до ст. 22 КК України частину три, де визначити наступний перелік норм (ч. 2,3 ст. 300; ч.2, 4,5 ст. 301; ч. 3 ст. 302; ч. 3, 4 ст. 303; ч.1, 2 ст. 304 КК України) де суб'єктом буде особа, якій до вчинення злочину виповнилося вісімнадцять років.

Література

1. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 р. № 2.

2. Постанова КМ № 1800 від 20 листопада 2003 р. "Про затвердження Порядку проведення внутрішнього фінансового моніторингу суб'єктами господарювання, що провадять господарську діяльність з організації та утримання казино, інших гральних закладів, і ломбардами".

3. Ліцензійні умови провадження організації діяльності з проведення азартних ігор. Затвержені наказом ДКРПП і МФ № 9 40/374 від 18 квітня 2006 р.

4. Кримінальний кодекс України, прийнятий сьомою

сесією Верховної Ради України 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. - 2001. - № 25 - 26. - ст.131. Із наступними змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. Електронний ресурс: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

6. Гритенко О.А. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: теоретичні аспекти./О.А. Гритенко// Боротьба з молодіжною злочинністю: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (27 вересня 2013 р.) . - Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2013. - 238 с. - С. 48-51.

7. Селезнева Е.А. К вопросу о понятии "вовлечения несовершеннолетних в преступную деятельность" // "Черные дыры" в российском законодательстве. - 2007. - № 2. - С. 124-125.

8. Вирок Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 13 березня 2013 року. Справа № 1-308/11.

9. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 р. № 2.

10. Плужник О.І. Кримінальна відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: окремі актуальні питання /О.І. Плужник// Боротьба з молодіжною злочинністю: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (27 вересня 2013 р.) . - Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2013. - 238 с. - С. 179-183.

Плужник О.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права
та кримінології ОДУВС*

Корнієнко М.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративної
діяльності ОВС та економічної безпеки ОДУВС
Надійшла до редакції: 21.11.2016*

УДК 343.2

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАТИВНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Хаматов Д. О.

У статті розглядаються питання нормативно-правового регулювання оперативного супроводження кримінального провадження, сутності та змісту оперативного супроводження кримінального провадження у теорії та чинному законодавстві. Ґрунтовно аналізується законодавча основа здійснення оперативного супроводження кримінального провадження, з'ясовується його змістовне навантаження. Запропоновано внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України в частині визначення у повному обсязі функціонального призначення діяльності оперативних підрозділів у кримінальному процесі.

© Д.О. Хаматов, 2016

Ключові слова: оперативне супроводження, кримінальне провадження, слідчий, оперативний підрозділ, слідча дія.

В статье рассматриваются вопросы нормативно-правового регулирования оперативного сопровождения уголовного производства, сущности и содержания оперативного сопровождения уголовного производства в теории и действующем законодательстве. Основательно анализируется законодательная основа осуществления оперативного сопровождения уголовного производства, выясняется его смысловая нагрузка.

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС**

Предложено внести изменения в Уголовный процессуальный кодекс Украины в части определения в полном объеме функционального назначения деятельности оперативных подразделений в уголовном процессе.

Ключевые слова: оперативное сопровождение, уголовное производство, следователь, оперативное подразделение, следственное действие.

The article deals with the legal regulation of the operational support of the criminal proceedings, the nature and content of the operational support of the criminal proceedings in theory and current legislation. Thoroughly analyze the legal basis for executive support criminal proceedings, it appears meaningful activity. Proposed amendments to the Criminal Procedure Code of Ukraine regarding determination of the full functionality of operational units in criminal proceedings.

Keywords: *operational support, criminal proceedings, the investigator, the operative unit, investigative action.*

Незважаючи на те, що згідно законодавства слідчий є основною фігурою на стадії досудового розслідування, він не в змозі виконувати завдання кримінального провадження самостійно. Це твердження виявляється особливо актуальним, коли йде мова про складні, багато-епізодні кримінальні провадження, коли особи, причетні до вчинення злочинів не встановлені, або коли йде мова про наявність протидії розслідуванню з боку окремих осіб, протиправного впливу на свідків, потерпілих, а то і самих слідчих. У цьому зв'язку не можна оминути увагою ті кримінальні провадження, що пов'язані з учиненням злочину організованими групами чи злочинними організаціями. За таких умов ефективності досудового розслідування можна досягнути лише при належному його оперативному супроводженні, використанні арсеналу специфічних форм і методів роботи оперативних підрозділів.

Багато в чому необхідність оперативного супроводження й належної взаємодії слідчого з оперативним підрозділом обумовлена саме потребою у подоланні протидії розслідуванню кримінального провадження з боку осіб, причетних до протиправної діяльності. Така необхідність виникає вже на початку кримінального провадження. Інтенсивність протидії може мати різний характер, але якщо раніше (за радянську добу) під протидією розслідуванню злочинів розуміли переважно різні форми і способи приховання злочинів, то з 90-х років та у теперішній час це поняття визначається як навмисні дії, спрямовані на створення перешкод правоохоронним органам.

Окремим проблемам оперативного супроводження кримінальних проваджень приділено певну увагу в працях відомих дослідників, зокрема К.В. Антонова, Л.І. Аркуші, В.П. Бахіна, Л.В. Брусніцина, М.П. Водька, А.Ф. Волобуєва, І.О. Воронова, В.І. Галагана, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, О.Ю. Єпіхіна, В.П. Захарова, О.А. Зайцева, В.С. Зеленецького, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, І.П. Козаченка, В.В. Крутова, Я.Ю. Кондратьєва, В.К. Лисиченка, Д.Й. Никифорчука, С.С. Овчинського, Ю.Ю. Орлова, В.Л. Ортинського, М.А. Погорецького, В.Д. Пчолкіна, М.Б. Саакяна, В.Г. Самойлова, Г.К. Синілова, О.П. Снігерьова, В.Є. Тарасенка, Р.В. Тарасенка й інших. Однак, проблемні питання нормативно-правового регулювання оперативного супроводження кримінальних проваджень вченими не досліджувалися, а тим паче в умовах чинного кримінального процесуального законодавства.

Метою даної статті є дослідження стану нормативно-правового регулювання оперативного супроводження кримінальних проваджень.

Термін "оперативне супроводження" (кримінального провадження) не передбачений на сьогодні на законодавчому рівні. Але він традиційно використовується у теорії криміналістики, оперативно-розшукової діяльності при розгляді питань подолання протидії досудовому розслідуванню [1, 2] та взаємодії слідчого з оперативним підрозділом (органом дізнання) [3].

Якщо взяти до уваги етимологічний зміст терміну "супровід", то він означає об'єднання якої-небудь дії з іншою дією, додавання чи доповнення будь-чого до будь-чого, протікання чогось одного одночасно з чимось іншим і т. п. [4, с. 729]. Власне так відбувається і під час кримінального провадження, коли до елементів слідчої (судової) діяльності додаються специфічні форми і методи діяльності оперативних підрозділів.

Термін "оперативне супроводження" уперше з'явився ще у радянській теорії для позначення комплексу оперативно-розшукових заходів, здійснюваних з метою: пошуку і фіксації фактичних даних, що можуть бути доказами у кримінальному провадженні; забезпечення всебічного, повного і об'єктивного дослідження всіх його обставин, а також безпеки учасників кримінального судочинства; постійного інформування органів досудового слідства і суду про дії підозрюваних, обвинувачених і іншого злочинного елементу, що перешкоджають встановленню істини у кримінальному провадженні, і т. ін.

На сьогодні термін "оперативне супроводження" використовується в окремих підзаконних нормативно-правових актах, зокрема тих, що стосуються організації діяльності органів досудового розслідування. Тож, у першу чергу, маємо звернутися до положень Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затвердженій наказом МВС України № 700 від 14 серпня 2012 року [5].

Цікаво, що в цій Інструкції [5, п. 3.1] термін "супроводження" вживається як щодо діяльності оперативного підрозділу, так і слідчого. Так, у п. 3.1 зазначається про необхідність звернення начальника оперативного підрозділу до начальника слідчого підрозділу про закріплення за відповідною оперативно-розшуковою справою слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу.

У п. 5.1 зазначеної Інструкції [5, п. 5.1] термін "оперативне супроводження" застосовується у контексті організації роботи слідчо-оперативної групи (СОГ) під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, спільного планування та проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. При цьому згідно того ж п. 5.1 оперативне супроводження досудового розслідування має забезпечуватися з моменту створення СОГ і до ухвалення судом вироку або постановлення ухвали, які набрали законної сили, а також у разі закриття кримінального провадження.

Положення п. 14.2 Інструкції [5, п. 14.2] розповсюджують сферу оперативного супроводження й на стадію судового розгляду, адже покладають на начальника оперативного підрозділу, працівники якого виконували письмові доручення слідчого під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, обов'язок:

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

- здійснювати необхідні заходи щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

- з'ясовувати наявність фактів тиску на учасників судового розгляду, реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну;

- встановлювати причини зміни показань свідками чи потерпілими, організувати протидію незаконним проявам відносно учасників судового розгляду.

Попередня Інструкція з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами ОВС України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи та її розгляді в суді, що була затверджена наказом МВС України № 777 від 07 вересня 2005 року [6] (втратила чинність) також передбачала взаємодію органів досудового слідства з оперативними підрозділами на стадії розслідування кримінальної справи та її розгляді в суді та виконання наступних заходів: з нейтралізації активної протидії передбаченому законом порядку судового розгляду справ; зі встановлення та усунення фактів тиску на свідків, потерпілих, спеціалістів та інших учасників процесу; з'ясування причин зміни учасниками процесу показань, організація протидії таким проявам. Додатково зазначена Інструкція покладала обов'язок на слідчих обов'язково інформувати оперативного працівника про напрямки розслідування для того, щоб своїми діями не розшифрувати негласні джерела і способи отримання оперативних матеріалів.

Підкреслимо, що законодавчою основою для здійснення оперативного супроводження кримінального провадження є Кримінальний процесуальний кодекс України та Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність". Так, ч. 4 ст. 7 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" [8, ч. 4 ст. 7] передбачає обов'язок проведення оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за дорученням слідчого, прокурора в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України. Письмові доручення щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, надані слідчим, прокурором у межах компетенції та в установленому порядку, є обов'язковими до виконання оперативним підрозділом. Зазначимо, що проведення зазначених слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій є змістовним навантаженням оперативного супроводження кримінального провадження.

У ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України [7, ст. 41] продубльовані зазначені вище положення ч. 4 ст. 7 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", при цьому зазначається, що під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого.

Слід звернути увагу на те, що згідно ч. 2 ст. 41 Кримінального процесуального кодексу [7, ст. 41] співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. Ці вимоги процесуального закону є підґрунтям наступного положення, яке визначено на відомчому рівні: у разі початку кримінального провадження за результатами реалізації матеріалів ОРС стосовно особи або групи осіб проведення оперативно-розшукових заходів припиняється. Адже оперативний підрозділ не має права вживати заходів у межах досудо-

вого розслідування за власною ініціативою.

Відзначимо, що змістовно оперативне супроводження кримінального провадження не обмежується вжиттям процесуальних дій за дорученням слідчого. На нашу думку, структурно оперативне супроводження охоплює:

- проведення оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні за дорученням слідчого, прокурора;

- проведення заходів, передбачених оперативним (ініціативним) пошуком, що не потребують отримання дозволу прокурора та/або суду (тобто за власною ініціативою оперативного підрозділу);

- облік, аналіз та систематизація даних, отриманих за результатами проведення процесуальних дій, пошукових та інших заходів.

Сьогодні на відомчому рівні МВС відповідною Інструкцією визначено алгоритм провадження за справами оперативного супроводження кримінального провадження, що заводяться в обов'язковому порядку за особливо тяжкими злочинами, а також за окремими тяжкими злочинами, якщо причетні до їх вчинення особи не встановлені. У разі необхідності та за вказівкою відповідного керівника поліції справа оперативного супроводження може заводитися і за іншими злочинами, за якими причетні до їх учинення особи встановлені, або такими, що набули значного громадського резонансу.

Висновок.

Немає жодних сумнівів, що оперативне супроводження процесу досудового розслідування кримінальних правопорушень є важливим елементом, що впливає на ефективність кримінального судочинства. Оперативне супроводження кримінального провадження виступає як форма взаємодії оперативних підрозділів зі слідчим або судом, здійснюваного окрім іншого з метою подолання протидії здійсненню кримінального провадження.

Положення ст. 41 КПК України сформульовані недостатньо коректно, адже не відображають увесь спектр завдань оперативних підрозділів, що вирішуються ними під час кримінального провадження. На нашу думку, положення ч. 1 ст. 41 КПК мають у повному обсязі передбачати функціональне призначення діяльності оперативних підрозділів у кримінальному процесі з огляду на визначене нами змістовне навантаження терміну "оперативне супроводження". Пропонуємо внести відповідні зміни до зазначеної норми, сформулювавши її наступним чином:

"Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України здійснюють:

- слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України - за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

- інші дії і заходи, що не потребують одержання дозволу прокурора та/або суду та спрямовані на встановлення осіб, які причетні до учинення злочинів, подолання протидії здійсненню кримінального провадження та вирішення інших завдань кримінального провадження".

Література:

1. Волобуєв А. Ф. Подолання протидії організованих злочинних груп по розслідуванню економічних злочинів [Текст] / А. Ф. Волобуєв // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. - 1999. - № 3. - С. 201-213.
2. Шехавцов Р. Виявлення та подолання протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями [Текст] / Р. Шехавцов // Право України. - 2001. - № 5. - С. 64-65.
3. Слинко С. В. Сущность, формы и правовые основы взаимодействия следователя с органом дознания [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : специальность 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза / Сергей Викторович Слинко / Украинская юрид. академия. - Харьков, 1991. - 26 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови [Текст] / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. - К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2003. - 1440 с.
5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень [Електронний ресурс] : наказ МВС України № 700 від 14 серпня 2012 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами ОВС України на стадіях документування злочинних дій, реалізації оперативних матеріалів, розслідування кримінальної справи та її розгляді в суді [Текст] : наказ МВС України № 777 від 7 вересня 2005 р. - К. : МВС України, 2005. - 18 с. (втратив чинність)

7. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : від 13 квітня 2012 р. : за станом на 21.12.2016 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

8. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : закон України від 18 лютого 1992 р. : за станом на 21.12.2016 р. // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. - Назва з екрану.

*Хаматов Д.О.,
аспірант заочної форми навчання
докторантури та аспірантури ОДУВС
Надійшла до редакції: 06.12.2016*

УДК 343.92

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ ЗЛОЧИНИ У ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Чекмарьова І. М.

У статті представлені результати кримінологічної характеристики осіб, які вчинили злочини у прикордонних регіонах Півдня України. Визначено основні кількісно-якісні ознаки, характерні для осіб, які вчинили злочини у Одеській, Миколаївській та Херсонській областях. Побудовано теоретичну модель розподілу злочинців за географічними і динамічними показниками, а також за основними соціально-демографічними, кримінально-правовими та кримінологічними ознаками. Окреслено основні напрямки для запобігання діяльності злочинців у регіонах. Визначено шляхи вдосконалення запобігання злочинності у прикордонних регіонах Півдня України

Ключові слова: особа злочинця, прикордонні регіони, регіональні особливості злочинності, регіональна злочинність, запобігання злочинності у прикордонних регіонах Півдня України.

В статье представлены результаты криминалогической характеристики лиц, которые совершили преступления в приграничных регионах Юга Украины. Обозначены основные количественные и качественные признаки, характерные для лиц, которые совершили преступления в Одесской, Николаевской и Херсонской областях. Построена теоретическая модель распределения преступников по географическим и динамическим показателям, а также по основным социально-демографическим, уголовно-правовым и криминалогическим признакам. Определены основные направления для предупреждения деятельности преступников в регионах. Обозначены пути усовершенствования предупреждения преступности в приграничных регионах юга Украины.

Ключевые слова: личность преступника, приграничные регионы, региональные особенности преступности, региональная преступность, предупреждение преступности в приграничных регионах Украины.

The paper presents the results of criminological characterization of perpetrators of crime in cross-border regions of the south of Ukraine. Major quantitative and qualitative characteristics specific to personalities of criminals in Odesa, Mykolaiv and Kherson regions, have been defined.

It is established that in terms of theory, deep knowledge of criminological aspects of quantitative, qualitative, social and psychological changes, and specificity of territorial intensity from the viewpoint of criminal developments, facilitates a more comprehensive perception of the nature of antisocial behaviour. And on the practical side this enables law enforcement agencies to get a fuller picture of law violator geography, their quantitative and qualitative characteristics, and to apply a case-by-case approach towards organizing crime prevention measures depending on criminal activity of population in specific territorial conditions. However, behind every criminal wrongdoing there is a particular person, and behind many crimes there is a certain number of such persons.

It has been argued that permanent solution of the above issues within the scope of any regional criminological analysis is an extremely challenging task as this refers to characterization of such issues within a wide range of heterogeneous geographical, spatial, social and demographic entities. The key problems a scientist faces are connected with the following: firstly, with the